

Самостійна робота студентів як ефективна складова навчання за кредитно – модульною системою

Ливенцова В.А., Машченко С.В., Левадна Т.М.

Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання та спорту

Анотації:

Європейське освітнє співтовариство живе під знаком Болонського процесу. Його суть полягає у формуванні на перспективу зони європейської вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування. Важливе місце посідає в системі освіти навчальна робота в кредитах. За основу пропонується прийняти Європейську кредитно-трансферну систему. Кредитно – модульна організація процесу навчання забезпечує психологічний розвиток стосунків між викладачем та студентом. Ці стосунки сприяють виробленню загальнонавчальних умінь і навичок.

Ливенцова В.А., Машченко С.В., Левадная Т.М. Самостоятельная работа студента как эффективная система обучения по кредитно – модульной системе. Европейское образовательное сообщество живет под знаком Болонского процесса. Его суть состоит в формировании на перспективу зоны европейского высшего образования, которая основывается на общности фундаментальных принципов функционирования. Важное место занимает в системе образования учебная работа в кредитах. За основу предлагается принять Европейскую кредитно-трансферную систему. Кредитно – модульная организация процесса обучения обеспечивает психологическое развитие отношений между преподавателем и студентом. Эти отношения способствуют выработке общеобразовательных умений и навыков.

Livencova V.A., Mashchenko S.V., Levadnaya T.M. Student independent work as effective part of education in credit – module system. European educated society lives under the principles of Bologna process. Essence if this process is to form zone of European high educational system which is based on the similarity of fundamental principles of functioning. The main place in the system takes by teaching work in credits. European credit – trasfering system is proposed as the basis. Credit – module organization of educational process provides psychological development of cooperation between the teacher and general educational skills and habits.

Ключові слова:

кредитно – модульна систем, навчання, інтеграція, навички, уміння, освіта.

Кредитно – модульная система, обучение, интеграция, навыки, умения, образование.

credit – module educational system, integration, skills, habits, education.

Вступ.

Уже більше 7 років європейське освітнє співтовариство живе під знаком Болонського процесу. Його суть полягає у формуванні на перспективу Зони європейської вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування.

Серед шести ключових позицій, які повинні виконуватися в рамках Болонського процесу (уведення двоциклового навчання, контроль якості освіти, розширення мобільності, забезпечення працевлаштування випускників, забезпечення привабливості європейської системи освіти) важливе місце посідає вимога запровадження у всіх національних системах освіти системи обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу пропонується прийняти Європейську кредитно – трансферну систему. Підставами для запровадження кредитно – модульної системи організації навчального процесу в Україні є наступне:

1. інтеграція до Європейського простору вищої освіти;
2. входження до Болонського процесу;
3. вступ до Світової організації торгівлі;
4. реалізація дистанційної форми вищої освіти.

Ця проблема в системі освіти знайшла відображення в роботах, які торкаються питань Болонського процесу [3, 6]. Автори статей аналізують різні спроби вирішення проблеми модульно-кредитної системи навчання, знайомлять читача з сучасними методиками, навчальними програмами, а також з методикою використання цих програм на заняттях [4, 5].

Разом із тим, недостатньо розробленими залишились питання дидактичних умов застосування кредитно-модульної системи навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ) у контексті сучасних освітніх програм і особливостей вищої школи України.

Робота виконана за планом НДР Донецького дер-

жавного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати загально дидактичні умови застосування кредитно-модульної системи навчання у вищому навчальному закладі та проаналізувати стан сучасних освітніх програм у вищій школі.

Результати дослідження.

Кредитно – модульна організація процесу навчання забезпечує психологічний розвиток викладача і студента, покращення стосунків між ними, сприяє виробленню загально навчальних умінь і навичок, вдосконалення навичок самостійної роботи студентів, дозволяє об'єктивно, з урахуванням рівня творчого підходу студента до планування і виконання різного роду професійних завдань, оцінити оволодіння ними модульною програмою, яка включає участь у педагогічних інформаціях, дискусіях під час лекцій, опрацювання обов'язкової літератури, виконання кожного творчого індивідуального завдання (розробка методики вивчення сформованості морально – етичних якостей і рис, моделювання виховного заходу або виховної ситуації, різних форм навчання тощо); ведення конспекту першоджерел; активність роботи на кожному практичному занятті; участь у науковій роботі (самостійне опрацювання дослідницької психолого–педагогічної проблеми, участь у розробці та проведенні експерименту, узагальнення отриманих результатів, підготовка рефератів з елементами пошуково–дослідницької роботи); виступ на студентській науковій конференції, підготовка матеріалів до друку тощо.

Кредитно – модульній системі надаються дві основні функції. Перша – сприяє мобільності студентів і викладачів та спрощує перехід з одного університету до іншого. Друга – акумулююча, чітко визначення об-

сягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності.

Ми розглянемо реалізацію другої функції на практиці роботи ВНЗ педагогічного спрямування.

За кредитно – модульною системою працює багато ВНЗ України і більшість опитаних до цієї системи ставляться позитивно. Але проблем існує багато. І, в першу чергу, це зростання на 60 відсотків завантаженості викладачів, зменшення часу для проведення наукових досліджень.

Це і потреба викладачів перейти до концентрованих форм викладу матеріалу в поєднанні з активною самостійною роботою студентів (робота в лабораторіях, читальних залах чи вдома, на об'єктах майбутньої професійної діяльності) і регулярні консультації викладачів, що призводить до необхідності іншого підходу в розрахунку їхнього навантаження.

Однак, на нашу думку, найбільш актуальною на даному етапі введення кредитної системи навчання ВНЗ є проблема ефективної організації самостійної роботи, виховання у студентів потреби постійно самостійно працювати над підвищенням якості знань, вдосконалення професійних умінь і навичок. Основними показниками рівня підготовленості студента до самостійної роботи можуть бути: вміння планувати свою діяльність, бачити варіативні шляхи досягнення поставленої мети і знаходити оптимальний з них, володіння швидкісним читанням; вміння виділяти головну думку в здобутій інформації; навички компактного, скороченого подання інформації, якою володієш; вміння виконувати різні види фіксації отриманої інформації (тези, виписки, цитування та ін.); дотримання вимог оформлення бібліографії тощо.

Обумовлюється це рядом причин. По-перше, запровадження кредитно – модульної системи передбачає збільшення часу на безпосереднє індивідуальне спілкування викладача і студента в процесі навчання. А це, і свою чергу зменшує частку прямого зовнішнього інформування і розширює застосування інтерактивних форм і методів роботи студентів під керівництвом викладача (тьютора) та повноцінної самостійної роботи. По-друге, Європейська кредитно – трансферна система є нагромаджувальною системою, здатною працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя».

Завданням вищої школи є формування в студентів наукового світогляду, системи сучасних професійних знань, розвитку творчих здібностей, а також підготовки майбутніх спеціалістів до неперервної самоосвіти в процесі професійної діяльності. Ці завдання вирішуються в процесі навчання, що вміщує діяльність викладача – викладання та діяльність студента – учіння.

Процес навчання – це спеціальна форма передачі та засвоєння суспільно-історичного досвіду, набутого людьми протягом віків і вираженого у вигляді системи наукових знань, суджень, правил та ін. Процес навчання є складною єдністю діяльності вченого-викладача і студента, направлених на досягнення спільної мети – озброєння студентів науковими знаннями, вміннями і навичками й їх творчий розвиток.

Навчання – складний процес навчальної діяльності,

в якій відбувається засвоєння певних наукових знань, набуття індивідуального досвіду пізнання за допомогою самостійного оперування знаннями, оволодіння необхідними способами дій, що реалізуються через уміння. В ході цього відбувається проникнення в суть науки і життя, пізнаються закономірності їх розвитку, засвоюються методи науки й обґрунтовуються її філософські основи, формується науковий світогляд. Навчання обумовлюється змістом освіти, навчальною і формувальною діяльністю учених-викладачів і передбачає інтенсивну самостійну роботу студента. Зміст навчання включає в себе види діяльності, засвоєння яких передбачається відповідною спеціальністю, і знання, на яких ці види діяльності базуються.

Рівень освіти спеціаліста, що закінчив вищий навчальний заклад, визначається ступенем оволодіння знаннями загальнонаукових (фундаментальних), спеціальних (фахових) та суспільних наук і формування на цій основі діалектико-матеріалістичного світогляду, розвитку пізнавальних здібностей, а також засвоєння різних видів професійної діяльності.

Вузівське навчання значною мірою відрізняється від шкільного.

Головні особливості вузівського навчання полягають у тому, що:

1. засвоєння наукових знань і набуття практичного досвіду відбувається з урахуванням професійної спрямованості, тобто як підготовка до діяльності в галузі обраної професії;
2. студент опановує процес формування наукових знань і методи самої науки, знайомиться з її проблемами, задачами і способами їх розв'язання, що означає вивчення науки й її розвитку; а також
3. має місце поєднання наукового і навчального процесів.

Навчання у ВНЗ – процес складний і важкий. Він вимагає мобілізації уваги, волевих зусиль, підвищеної працездатності, зосередженості, самоорганізації, раціонального розподілу часу на навчання і відпочинок, високої свідомості й активності.

Успіх у навчанні залежить від багатьох факторів, серед яких провідне місце посідають мотиви, тобто причини, що спонукають до навчання, настанови (психологічний настрій або готовність до діяльності), пізнавальні потреби та інтереси, цілеспрямованість та інші волевові якості.

Заняття в аудиторіях і лабораторіях навчальних закладів закінчилися. Але ще далеко не закінчилася навчальна робота студентів. Напевно, тільки тепер розпочинається її найбільш важлива і відповідальна частина – самостійна робота над навчальним матеріалом. У процесі самостійної роботи відбувається успішне засвоєння навчального матеріалу, формуються навички самоосвіти потрібні для спеціаліста працюючого творчо, що дає можливість постійно розширювати і поглиблювати знання, орієнтуватися в потоках наукової інформації і ефективно використовувати всі нові, прогресивні методи в професійній діяльності. Самостійна робота студента передбачає таку його діяльність, яку він виконує без безпосередньої участі викладача, але за його завданням, під його керівництвом.

цтвом, наглядом, контролем. Організація самостійної роботи з будь-якого предмету повинна бути спрямована на розв'язання двох взаємопов'язаних задач:

1. розвивати у студентів самостійність у пізнавальній діяльності, тобто вчити їх самостійно здобувати знання;
2. вчити студентів самостійно використовувати знання в навчанні й практичній діяльності.

Студент, який володіє навичками самостійної роботи, активніше і глибше засвоює навчальний матеріал виявляється краще підготовленим до творчої праці, до самоосвіти і продовження навчання. В умовах науково-технічної революції швидке «старіння» інформації викликає необхідність безперервного поповнення знань. Однак самовільне формування раціональних прийомів навчання, робота з книгою – основним джерелом інформації без належного керівництва викладача, як показує досвід, протікає повільно і мало ефективно, оскільки з підручником уміють працювати не всі студенти. Насамперед це стосується першокурсників. Підраховано, що за час перебування у вищому навчальному закладі (ВНЗ) студент повинен опрацювати біля 25 тисяч сторінок різних посібників. Засвоїти таку кількість інформації непросто. Отже, потрібно навчитися з цього потоку вибирати «раціональне зерно» і вміти це робити теж раціонально, на наукових засадах. Стихійні методи роботи з підручником, що склалися в молоді протягом шкільних років, нерациональні.

Перше основне завдання роботи з книгою – це з'ясувати для себе її сенс та засвоїти прочитаний матеріал. Друге – зрозуміти прочитане. Третє – зробити з прочитаного необхідні для пам'яті висновки і, нарешті, четверте – дати собі звіт, чого нового навчила прочитана книга.

Читання – не бездумне «ковтання» сторінок, а активне, цілеспрямоване управління пізнавальним процесом. Тому студент, який хоче навчитися самостійно працювати з підручником, повинен вирішити з викладачем ряд навчально-логічних завдань, серед яких відбір інформації для відповіді на поставлене викладачем запитання; виділення основного і другорядного в навчальному тексті; складання плану тексту; робота над поняттями, закономірностями, теоретичними принципами, доведенням; групування й класифікація досліджуваного матеріалу, узагальнення й мінімізація вивченого, застосування набутих знань і закріплення їх у пам'яті.

Організація і контроль самостійної роботи студентів, як показав досвід, дозволяє успішно вирішувати питання, пов'язані з поліпшенням підготовки високоосвіченої особистості, здатної систематично поповнювати свої знання, що забезпечує:

- скорочення термінів адаптації першокурсників;
- впорядкування самостійної роботи, режиму дня, створення найбільш сприятливих умов для гармонійного розвитку особистості;
- зменшення кількості випадків несвоєчасного складання студентами навчальних завдань і підвищення їх якості;
- більш широке залучення студентів до проведення

суспільних заходів, до науково-дослідної роботи;

- формування потреби в постійній самоосвіті;
- підвищення успішності та якості навчання.

Успішне вирішення цих питань можливе за умови використання науково-обґрунтованої організації самостійної роботи студентів, що передбачає також створення оптимальної системи контролю знань, умінь і навичок.

Відомо, що засвоєння навчального матеріалу, формування умінь і навичок, розвиток пізнавальних здібностей студентів відбувається в процесі самостійного виконання ними системи вправ, адекватних меті засвоєння, тобто в процесі самостійної роботи. Залежної від рівня їхньої підготовки, ступеня і профілю навчального закладу використовуються різні види самостійної роботи, змінюється і їх зміст. У ВНЗ одержали найбільш широке застосування такі види самостійної роботи студентів:

- закріплення і поглиблення вивчення навчального матеріалу за допомогою підручників, посібників та інших джерел;
- самостійне вивчення окремих тем і розділів дисципліни;
- виконання графічних, розрахункових та інших індивідуальних домашніх завдань;
- підготовка до семінарів, практичних занять, лабораторних робіт, колоквиумів, проміжного контролю знань, контрольних і самостійних робіт;
- виконання курсових робіт і проектів;
- участь у виконанні досліджень.

Наведені види самостійної роботи і їх зміст передбачають не тільки вивчення, повторення і закріплення навчального матеріалу, тобто розв'язання вузько освітніх задач, а й творчу роботу студентів, спрямовану на розвиток здібностей до пошуку, досліджень, на формування таких якостей, як наполегливість у досягненні мети, працелюбність, необхідних в житті, в плідній трудовій діяльності.

Однак аналіз стану самостійної роботи у ВНЗ свідчить про наявність ряду об'єктивних і суб'єктивних причин, що знижують її ефективність.

По-перше, значна частина випускників шкіл, що вступили у ВНЗ, не має повного уявлення про організацію навчальної праці. Часто студенти не володіють достатньо розвинутими навичками самостійної роботи.

По-друге, не завжди викладачі правильно оцінюють значення і місце дисциплін, що читаються, у підготовці спеціаліста, надмірно навантажуючи студента різними завданнями із «свого» предмета. При цьому часто зустрічаються випадки, коли зміст окремих завдань дублюється. Пропонується завдання, що не зачіпають вузлових питань курсу або виконання яких вимагає переважно репродуктивного мислення.

Крім того в ряді випадків внаслідок неправильного розуміння окремими викладачами призначення академічних атестацій передатестаційний і атестаційний час виявляється для студентів надмірно завантаженим різними завданнями, колоквиумами, контрольними роботами, що не дозволяє об'єктивно оцінювання їх знання.

Зазначені недоліки можуть бути усунуті лише при правильному проведенні самостійної роботи студентів, що включає такі основні етапи: визначення затрат часу, планування, організація і контроль за самостійною роботою студентів.

Одним із важливих етапів організації самостійної роботи студентів є планування. План повинен охоплювати всі види навчальної діяльності студента, визначати кількість, зміст і час проведення всіх видів самостійної роботи. Такий план необхідний як для студентів, так і для викладачів. Студентам він дозволяє регламентувати вільний від аудиторних занять час, встановити необхідний обсяг роботи, тобто впорядкувати індивідуальний час. Викладачі одержують своєрідні ліміти, визначаючи обсяг навчальної інформації, яка повинна бути засвоєна студентами з кожного курсу, вони можуть визначити обсяг завдань і терміни їх виконання без шкоди для інших дисциплін.

У цілому планування самостійної роботи створює умови, забезпечуючи систематичну, що сприяє підвищенню якості підготовки спеціалістів, звільняє час для участі в суспільно-корисній праці і створює сприятливі умови для гармонійного розвитку особистості.

При плануванні самостійної роботи студентів вирішуються такі основні завдання:

- навчання студентів навичок самостійної роботи;
- визначення змісту і термінів проведення семінарів, практичних занять, лабораторних робіт, курсових робіт і проектів;
- визначення кількості, змісту і термінів проведення колоквиумів, самостійних і контрольних робіт, індивідуальних завдань, проміжних перевірок знань;
- визначення затрат часу студентами на всі види самостійної роботи;
- розробка систем завдань, контролю за самостійною роботою студентів з врахуванням затрат часу.

Одним з шляхів вироблення відповідального ставлення студентів до самостійної роботи, формування в них потреби в її виконанні може стати запровадження в педагогічних навчальних закладах різного рівня акредитації такої схеми вивчення педагогічних дисциплін: 1) ознайомлення майбутніх педагогів з конкретним етапом навчально-виховного процесу безпосередньо в загальноосвітньому навчальному закладі (пропедевтичний курс); 2) самостійна робота студента із аналізу побаченого на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури; 3) теоретичне обґрунтування викладачем тем, з якими ознайомилися студенти в процесі відвідування навчального закладу, з залученням їх до бесіди, дискусії тощо.

В останні роки ця проблема набула великого значення в Росії та Україні. Увага до даного напрямку реформи вищої освіти пояснюється тим, що всі спроби вчених знайти науково-педагогічну формулу, засновану на принципах класичної традиційної освіти й

здатну переробити всі труднощі, з якими зустрічаються вузівські викладачі, не увінчалися поки успіхом. Сьогодні необхідно привести існуючі теорії навчання у відповідність із вимогами сучасної педагогічної практики, надати їм більшого операційного й інструментального характеру з огляду на сучасну мету і завдання підготовки фахівців.

Проаналізувавши специфіку вищої школи за кредитно-модульною системою навчання, можна дійти до висновку, що на сьогодні ще не створено сприятливих умов для впровадження кредитно-модульної системи навчання в нашої країні. Щоб вирішити таку проблему, у ВНЗ необхідні наступні умови:

1. створення нормативної бази у всіх навчальних закладах країни;
2. наявність достатньої матеріально-технічної бази в кожному з навчальних закладів в Україні;
3. розробка методології, методів і способів ефективного впровадження кредитно-модульної системи навчання;
4. удосконалення інфраструктури системи освіти й механізмів управління нею.

Висновки.

Таким чином, для успішного введення у ВНЗ кредитно-модульної системи організації навчання, що є однією з умов входження країни в Болонський процес, необхідно, в першу чергу, розв'язати проблеми організації та проведення самостійної роботи.

Перспективи поліпшення ефективності застосування кредитно-модульної системи навчання ми бачимо у розробці нових програм, також у інтерактивності, у гнучкому й індивідуальному використанні матеріалів і, обов'язково, належній підготовці професорсько-викладацького складу у вищих навчальних закладах країни.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення інших проблем організації самостійної роботи студентів у навчанні за кредитно – модульною системою.

Література

1. Бачинська, Є. Класний керівник: почесний обов'язок чи професія / Є.Бачинська // Рідна школа. - 2005. - №11. - С.24 – 28.
2. Скопенко, В. Створити систему якості вищої освіти / В.Скопенко // Освіта України. - 2006. - №19 (10 березня). - С.2-3.
3. Степко, М.Ф., Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, К.М.Левкінський та ін. // Віща школа. - 2004. - №2-3. - С.97 – 125.
4. Арыдин, В.М. Учебная деятельность студентов: справочное пособие для абитуриентов, студентов, молодых преподавателей / В.М.Арыдин, Г.А. Атанов. - Донецк, 2000. - 80с.
5. Атаманюк, В.В. Тобі, першокурснику: рекомендації, поради, навчальні програми / В.В.Атаманюк, Р.С. Гуревич, Л.Л. Коношевський, С.Д. Цвілик. - Вінниця, 2000. - 77с.

Надійшла до редакції 24.10.2009р.
Ливенцова Виктория Анатольевна
Машенко Светлана Витальевна
Левадная Татьяна Михайловна
dgizfvs-nayka@mail.ru